

ТЕНДЕНЦИИ И ОСОБЕНОСТИ В РАЗВИТИЕТО НА РАЖДАЕМОСТТА В СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ НА ЮЖНА ЦЕНТРАЛНА БЪЛГАРИЯ

Росица Микова

Институт по аграрна икономика – София, Селскостопанска академия

TRENDS AND PECULIARITIES IN THE DEVELOPMENT OF THE BIRTH RATE IN THE RURAL AREAS OF SOUTH CENTRAL BULGARIA

Rositza Mikova

Institute of Agricultural Economics –Sofia, Agricultural Academy

DOI: <https://doi.org/10.36997/ARA2021.231>

Резюме

По отношение на негативните тенденции в раждаемостта, Южна Централна България не прави изключение. Намаляването на раждаемостта в тази част на страната, особено в периода 2011-2020 г., е резултат от икономическата криза и нейното въздействие върху жизнения стандарт на населението. През последните години, ценностните ориентации на населението се промениха много. Жените от всички етнически и религиозни групи в региона демонстрират нов тип репродуктивно поведение. Възрастовата структура се е влошила и плодородните контингенти са намалели значително. Всяка община вече е приела модела на просто възпроизводство на населението. В Южна Централна България вече не съществуват благоприятни условия за стабилно демографско развитие.

Ключови думи: *раждаемост; възрастова структура; плодородни контингенти; обща плодovitост*

JEL Класификация: *J11, R58*

Abstract

Regarding the negative trends in the birth rate, South Central Bulgaria is no exception. The decrease in the birth rate in this part of the country, especially in the period 2011-2020, is a result of the economic crisis and its impact on the living standards of the population. In recent years, the value orientations of the population have changed a lot. Women of all ethnic and religious groups in the region demonstrate a new type of reproductive behavior. The age structure has deteriorated and the fertile contingents have significantly decreased. Each municipality has already adopted the model of simple reproduction of the population. In South Central Bulgaria, favorable conditions for stable demographic development no longer exist.

Keywords: *birth rate; age structure; fertile contingents; total fertility*

JEL Classification: *J11, R58*

Демографското развитие на България се характеризира с влошена демографска ситуация – намаляване и застаряване на населението, повишаване на смъртността и намаляване на броят на живородените деца. Основна цел на настоящето изследване е да се проследи общото развитие на раждаемостта в селските райони на Южна Централна България през периода 2011-2020 г.

Селските райони на Южна Централна България заемат площ 12 485 кв. км. Броят на населението в края на 2020 г. по данни на текущата статистика 659 171. За периода 2011-2020 г. населението на тези селски райони е намаляло с 6%. Спадът на населението се дължи най-вече на отрицателния естествен прираст и миграцията. Най-голяма част от населението на селските райони на Южна Централна България е съсредоточена в общините Карлово, Велинград, Родопи, Марица, Раковски и др.

Общото застаряване на населението в страната през последните години осезателно се отразява на раждаемостта. Намаляването на раждаемостта е резултат и на силно намалялата плодовитост на жените, така и на значителното намаляване на родилните контингенти. Ниските стойности на раждаемостта в страната са също следствие на ниски доходи, несигурност в икономически план и т. н. Амбицията за изграждане на кариера и постигане на високи доходи възпира младите хора от трайно обвързване и отлагане на ражданията.

Таблица 1

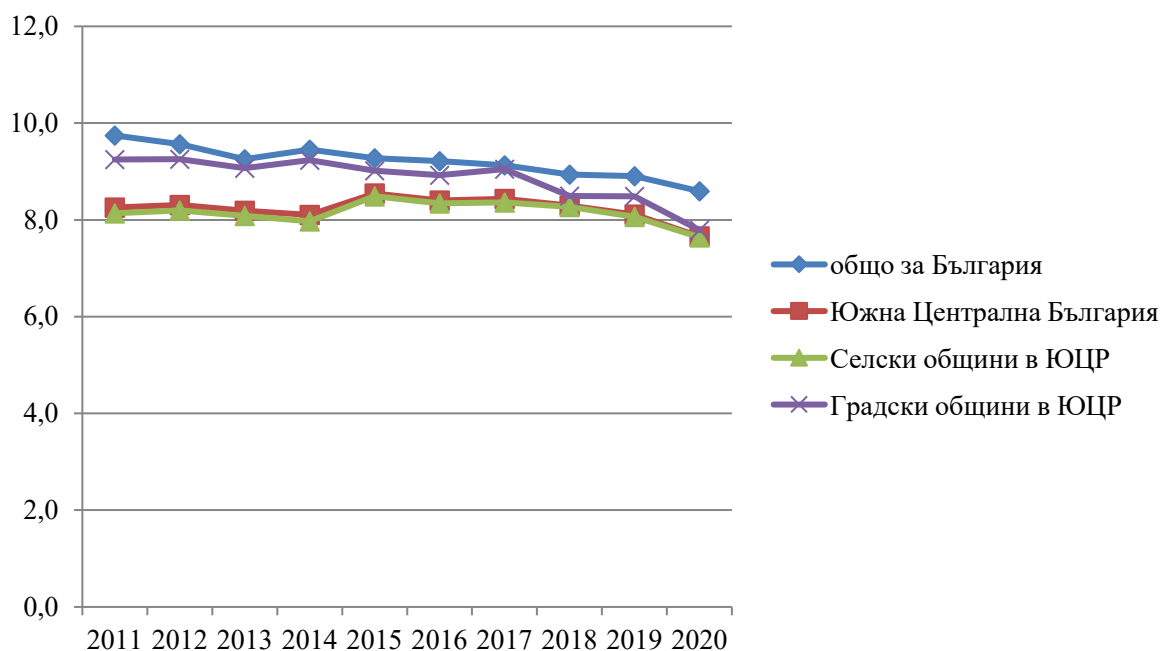
**Възрастова структура на населението (2020 г.) на селските райони
на Южна Централна България по петгодишни периоди**

Възрастови групи (в навършени години)	Възрастов състав (в %)		
	общо	селски общини	градски общини
0-4	4,7	4,5	4,9
5-9	4,9	4,6	5,2
10-14	4,9	4,8	5,0
15-19	4,5	4,5	4,6
20-24	4,1	3,9	4,3
25-29	5,3	5,2	5,5
30-34	6,6	6,2	7,0
35-39	6,9	6,5	7,3
40-44	7,5	6,9	8,0
45-49	7,3	7,1	7,4

Възрастови групи (в навършени години)	Възрастов състав (в %)	Възрастови групи (в навършени години)	Възрастов състав (в %)
50-54	7,1	7,3	6,9
55-59	7,2	7,6	6,9
60-64	7,4	7,8	7,0
65-69	6,6	7,0	6,3
Над 70	14,9	16,2	13,8

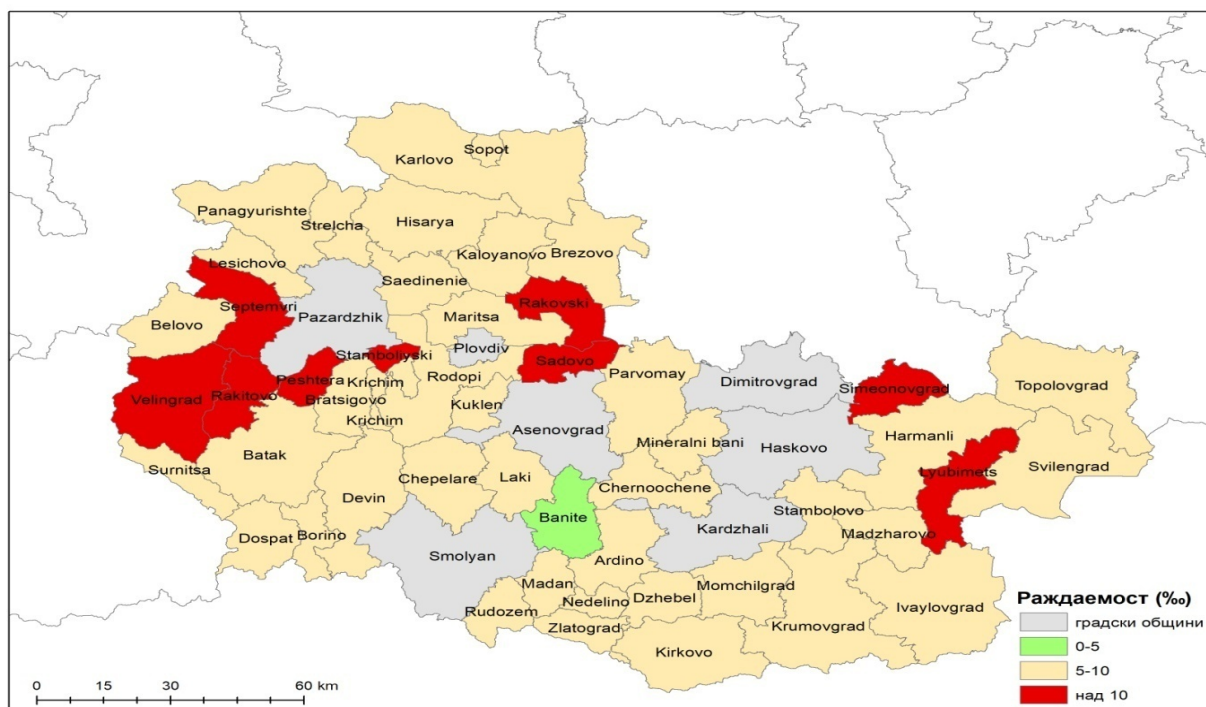
Важен фактор за ниската раждаемост е възрастовата структура на населението на селските райони в Южна Централна България (Таблица 1). В общините и населените места с влошена възрастова структура раждаемостта е най-ниска и обратно. Прави впечатление изравняването на относителните дялове на отделните петгодишни възрастови диапазони от 40-44 до 60-64 годишна възраст. Много ниският дял на лицата от диапазона от 0-4 до 20-24 години се дължи на безпрецедентно ниската раждаемост. Съществува и разлика между възрастовата структура при населението на селските общини и на градските общини. Високите възрастови диапазони са по-добре представени при населението в селските райони. Съчетанието на отрицателен естествен и механичен прираст в тези общини води до неблагоприятни изменения във възрастовата структура на населението и стеснява възпроизводствените му възможности.

Раждаемостта и смъртността са двата основни съставки, формиращи естествения прираст на населението. В периода 2011-2020 г. раждаемостта в селските райони на Южна Централна България е в границите между 7,6‰ и 8,5‰, като следва общата тенденция за страната, но със стойности по ниски от средните както за България, така и от тези за Южна Централна България (Фигура 1).

Фигура 1 Раждаемост на населението в периода 2011-2020 г. (в ‰)

Коефициентът на раждаемост с леки колебания отбелязва плавно нарастване, като най-висока стойност в изследваната територия достига през 2015 г. – 8,5‰. След 2016 г. следва плавен спад и през 2020 г. неговата стойност е 7,6‰. Съществени различия в равнището на този показател се наблюдават между селските райони в Южна Централна България и общините, попадащи извън техния обхват.

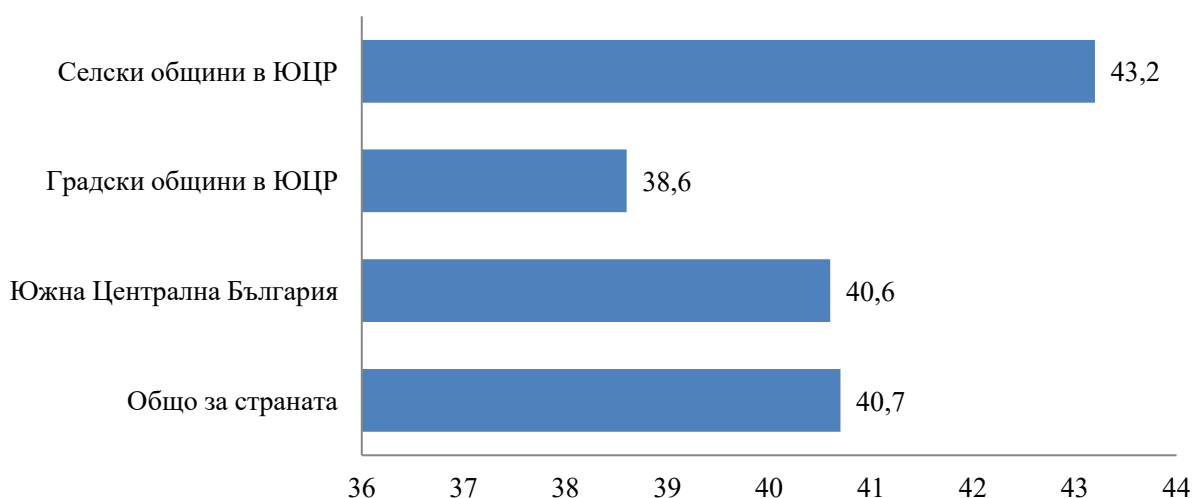

Фигура 2. Общ коефициент на раждаемост в селските райони на Южна Централна България, 2011-2020 г. (в ‰).

Раждаемостта в градските общини през целия период е по-висока в сравнение със селските общини. Причина за това е по-младата възрастова структура на населението, при която относителния дял на жените във фертилна възраст е по-висок в сравнение с този в селските райони.

На регионално ниво равнищата на раждаемостта между отделните общини в селските райони на Южна Централна България съществуват ясно изразени различия. Коефициентът на раждаемостта за периода 2011-2020 г. варира в границите между 3,6% и 12,3%. С най-висока раждаемост се отличават общините Раковски -12,3%, Симеоновград – 12%, Ракитово – 11,4%, Любимец – 10,8%, Велинград – 10,7%, Пещера – 10,7%, Стамболийски – 10,5%, Септември – 10,3% и Садово – 10 %. Сред основните причини са етнорелигиозните особености на населението и свързаните с тях нагласи в репродуктивното поведение. В общините Ракитово, Пещера и Симеоновград относителния дял на ромската етническа група е по-висок от средния за страната. Най-ниски стойности се наблюдават в общини, в които българското население в етнически състав преобладава и които се отличават със застаряла възрастова структура като Баните, Хисаря, Лъки, Белово, Ивайловград и други (Фигура 2).

Влияние върху равнището на раждаемостта оказва и големината на фертилните контингенти (броят на жените на възраст между 15 и 49 години) на изследваната територия. За селските райони в Южна Централна България коефициентът за обща плодовитост е 43,2% (Фигура 3). Този коефициент показва, че средният брой деца, които ражда една жена в селските райони е по-голям (макар и с малко). Наблюдава се доближаване на репродуктивните нагласи на населението в селските райони до тези на населението в страната.

Фигура 3. Коефициент на обща плодовитост за 2020 г. (в %)

Коефициентът на общата плодовитост между отделните селски общини е в границите между 16,7‰ и 61,6‰. Високи стойности (в интервала между 50‰ и 61,6‰) отбелязват общините Раковски, Лесичово, Любимец, Симеоновград, Велинград, Септември, Куклен, Стамболийски, Садово, които се отличават с етнически смесен състав на населението. Коефициентът на общата плодовитост е с най-ниски стойности в Ардино (16,7‰), Лъки (25,2‰), Баните (27,1‰), Девин (28,5‰), Борино (29,4‰), Черноочене (30,7‰), Маджарово (30,8‰), Джебел (31‰). В Баните, Лъки и Девин това се дължи на нарушения възпроизводствен потенциал на населението – фертилният контингент съставлява едва между 27,3% и 46% от общото женско население в тези общини. Сходна картина се наблюдава и в Борино, Неделино и Черноочене, в които относителния дял на жените в детеродна възраст е на равнище под средното за страната (43,2% средно за страната). Общини като Сърница, Кричим, Марица, Перушица, отличаващи се с относително висок дял на младо население и по-слабо изразени негативни тенденции в демографското развитие, също отбелязват ниски стойности на коефициента на плодовитост. Причина за това е изразената тенденция на застаряване на населението, при която нарастват броят на населението над 60-годишна възраст.

Заклучение

Етно-културните обичаи и религиозната принадлежност оказват съществено влияние върху репродуктивното поведение на населението. Анализът показва, че по-високи стойности на раждаемостта се наблюдава в селските общини на Южна Централна България, където относителния дял на населението от ромката етническа група е по-висок от средния за страната. Най-ниска раждаемост е отбелязана в общините, в които българското население в етнически състав преобладава. Сред основните причини за това са настъпилата икономическа криза и нейното отражение върху жизнения стандарт на населението. Нарастването на безработицата вследствие намаляване или закриване на добивната промишленост е сред основните причини за намаляване равнището на раждаемостта в тези селски общини.

Използвана литература:

1. Маринов, П. Анализ на естествения прираст на населението в Южен Централен район за периода 2008-2013 г. – В. Сборник доклади от Юбилейна научна конференция Традиции и предизвикателства пред аграрното образование, науката и бизнеса, Том LIX, кн.5, 29-30 октомври 2015 г., Пловдив, стр. 59-65.

2. Попов. Р. 2007 Развитието на селските райони след присъединяването на България към ЕС. – Икономика и управление на селското стопанство, бр.3, стр.89-95.
3. Сугарева, М. 2017. Показателите за „смъртност” и „раждаемост” в демографията – дефиниции и терминологии.- Статистика, бр. 4, стр. 1-26.
4. www.nsi.bg

Информация за контакт с автора:

Гл. ас. д-р Росица Микова

Институт по аграрна икономика – София, Селскостопанска академия

e-mail: rositzamikova@abv.bg